

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Психолого-педагогічні умови
розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку

Виконала студентка групи П-4
спеціальності 053 Психологія
ВОЙТОВИЦЬКА Марія Олександрівна
Керівник: Кудінова М. С.
Рецензент: Седих К. В.
Нормоконтроль: _____ Анастасія ЛАПТЄВА

Запоріжжя
2022

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 80 с., 10 табл., 5 рис., 50 джерел, 3 додатки.

Об'єкт дослідження: лідерські якості учнів підліткового віку.

Мета роботи: теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз порівняння систематизація узагальнення); емпіричні (тестування); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Сучасне суспільство потребує виховання успішної людини з розвинутими лідерськими, діловими якостями, підготовленої для самореалізації в сучасному світі, яка адекватно реагуватиме на зміни, що в ньому відбуваються, а також постійно самовдосконалюватиметься.

Незаперечним доказом актуальності розвитку лідерських якостей підростаючого покоління є чинні нормативні документи Міністерства освіти і науки України, в яких зазначається, що педагог має культивувати у зростаючої особистості почуття самоцінності та впевненості у собі; формувати особистість, здатну приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність, повноцінно жити й активно діяти у динамічних життєвих умовах, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни.

ЛІДЕР, ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ, УЧНІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ, УМОВИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що сучасне суспільство потребує виховання успішної людини з розвинутими лідерськими, діловими якостями, підготовленої для самореалізації в сучасному світі, яка адекватно реагуватиме на зміни, що в ньому відбуваються, а також постійно самовдосконалюватиметься.

Незаперечним доказом актуальності розвитку лідерських якостей підростаючого покоління є чинні нормативні документи Міністерства освіти і науки України, в яких зазначається, що педагог має культивувати у зростаючої особистості почуття самоцінності та впевненості у собі; формувати особистість, здатну приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність, повноцінно жити й активно діяти у динамічних життєвих умовах, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни. У Державному стандарті базової і повної середньої освіти зазначено, що кінцевою метою шкільної освіти є формування громадянина України, підготовленого до життя в сучасному суспільстві, здатного навчатися впродовж життя, приймати виважені рішення та ефективно взаємодіяти з людьми.

В українській науці теоретичні і практичні аспекти розвитку лідерських якостей досліджувалась у різних галузях знань, зокрема психології, педагогіці, соціальній педагогіці тощо. Поняття «лідерські якості», його зміст та головні компоненти аналізуються у працях Д. Алфімова, В. Мороза, Ж. Петрочко, М. Риженко, Н. Сущик та ін. Засоби розвитку лідерських якостей представлені у роботах Д. Алфімова, В. Мороза, В. Ягоднікової та ін.

В Україні залишається стабільним інтерес до проблеми розвитку лідерських якостей особистості. Свідченням цього є дослідження таких науковців, як Ю. Яковлевої (маркетингові засоби формування іміджу політичного лідера), Н. Лікарчук (формування іміджу політичного лідера), Н. Симоніної (формування образу політичного лідера), С. Денисюк (імідж політичного лідера), Н. Мараховської, Н. Семченко (формування лідерських

якостей майбутніх учителів), В. Ягоднікової (формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі), Д. Алфімова (теорія і методика виховання лідерських якостей особистості у сучасній загальноосвітній школі), А. Куриці (розвиток лідерських якостей студента). Відповідно до їх робіт, актуальними є питання політичного лідерства, формування лідерських якостей старшокласників, студентів, учителів тощо.

Науковцями (Д. Алфімов, М. Приходько, Я. Глінчевська, В. Нечипоренко) здійснено ряд досліджень, в яких зазначено, що психолого-педагогічною умовою підготовки сьогоднішніх школярів до реального суспільного життя і розвитку у них лідерських якостей є учнівське самоврядування.

Актуальними в контексті зазначеної проблеми є дослідження І. Єрмакова, В. Нечипоренко, які стверджують, що одним з головних завдань учнівського самоврядування є організація процесу конструктивного спілкування дітей з метою розвитку їх лідерських здібностей, вміння позитивно впливати один на одного, переконувати та захоплювати корисною справою, спонукати до набуття досвіду безконфліктних ділових стосунків.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури й дисертаційних досліджень підтвердив актуальність вибору теми роботи: «Психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку».

Об'єкт дослідження: лідерські якості учнів підліткового віку.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку.

2. Визначити критерії, показники та рівні розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку.
3. Добрати діагностичний інструментарій та дослідити рівні розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку.
4. Розробити цикл занять для учасників учнівського самоврядування, спрямованих на розвиток лідерських якостей.

Для вирішення завдань та досягнення поставленої мети використано такі **методи дослідження**:

– **теоретичні**: *аналіз* нормативної документації, психологічної літератури, дисертацій, матеріалів конференцій і періодичних фахових видань з метою визначення стану розробленості та перспектив досліджуваної проблеми; *порівняння* різних поглядів вчених на досліджувану проблему; *систематизація та узагальнення* для уточнення поняття «лідерські якості», розкриття соціально-психологічних особливостей розвитку лідерських якостей рівні розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку, визначення потенціалу учнівського самоврядування як умови розвитку лідерських якостей.

– **емпіричні**: констатувальний експеримент – *тестування* з метою визначення рівнів розвитку лідерських якостей підлітків (методика дослідження комунікативних та організаторських схильностей (КОС) Б. Федоришина, методика «Самооцінка лідерства» Н. Фетіскіна, В. Козлова та Г. Мануйлова).

– **статистичні методи обробки результатів дослідження**: кількісна та якісна обробка даних.

Дослідження проводилося на базі Комунального закладу «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат № 7 I-II ступенів». У дослідженні брали участь 30 учнів підліткового віку (учні 7 та 8 класів).

Положення і результати бакалаврської роботи висвітлено на III Міжнародній науково-практичній конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя, 2022 р.).

За результатами роботи опубліковано тези доповіді: Войтовицька М. Психологічні особливості розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір*: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 12-13 травня 2022 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2022.

Структура та обсяг роботи. Бакалаврська складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (50 найменувань) та трьох додатків. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок, із них – 46 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Узагальнення теоретичних та емпіричних результатів дослідження дають підстави для наступних висновків:

Аналіз психологічної літератури з проблеми визначення психолого-педагогічних умов розвитку лідерських якостей учнів підліткового віку дозволив визначити, що особистість лідера вивчалась ще з стародавніх часів та залишається актуальною і сьогодні.

Встановлено, що лідерство – це явище групового життя, яке виявляється у наділенні одного індивіда (або кількох) правом здійснювати визначальний вплив на вирішення групових задач та на поведінку і діяльність членів групи. Лідер – це член групи, якого, завдяки його особистісним характеристикам група наділяє владою та повноваженнями, відповідно до яких він планує, організовує та контролює діяльність цієї групи. Лідерські якості – це узагальнені індивідуально-особистісні та соціально-психологічні характеристики особистості, які дозволяють їй займати авторитетну позицію в групі, впливати на її членів, їх думки, поведінку та діяльність таким чином, щоб забезпечити їх злагоджену взаємодію та ефективну діяльність.

Виділено загальні (компетентність, активність, ініціативність, товариськість, наполегливість, самоконтроль, працездатність, спостережливість, самостійність, організованість) та специфічні якості (організаторська проникливість, здатність до активного психологічного впливу, схильність до організаторської роботи, потреба брати відповідальність на себе, комунікабельність) притаманні особистості лідера. Встановлено, що підлітковий вік є сенситивним для розвитку лідерських якостей особистості.

Визначено психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей. Розкрито, як психолого-педагогічні умови впливають на розвиток загальних та специфічних якостей лідера.

Визначено критерії, показники і рівні розвитку лідерських якостей підлітків: «Схильність до організаторської роботи, лідерської позиції»

(показники – сформованість організаторських здібностей та прагнення бути лідером); «Комунікабельність» (показник – сформованість комунікативних вмінь (готовність до комунікативної діяльності; здатність відчувати задоволення від процесу спілкування). Визначено три рівні вираженості показників розвитку лідерських якостей підлітків: високий, середній та низький.

Розроблено цикл занять для учнівського самоврядування, який включає в себе визначені психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей.

Виділено чотири етапи розвитку лідерських якостей підлітків: діагностичний, змістовний, організаційно-діяльнісний та оціночний. Перший етап, діагностичний, включає визначення рівнів розвитку лідерських якостей підлітків. Другий етап, змістовний, передбачає проведення розробленого циклу занять. Третій, організаційно-діяльнісний, передбачає залучення підлітків до активної діяльності у структурі учнівського самоврядування. На четвертому, оціночному етапі, відбувається повторна діагностика рівнів розвитку лідерських якостей підлітків.

Отже, у результаті проведеної дослідно-експериментальної роботи мету досягнуто, розв'язано всі поставлені завдання. Однак, здійснене дослідження не висвітлює усіх аспектів розвитку лідерських якостей підлітків. Перспективи подальшої роботи вбачаються у вивченні європейського досвіду організації учнівського самоврядування, вдосконаленні інструментарію дослідження рівнів розвитку лідерських якостей та розробці програми розвитку лідерських якостей підлітків.